

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Природничо-географічний факультет
Кафедра хімії екології та методів їх навчання

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри хімії,
екології та методів їх навчання

Наталія ГОРБАТЮК

(підпис)

“ 28 ” серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК.12 Системний аналіз якості навколишнього середовища

Галузь знань **10 Природничі науки**

Спеціальність: **101 Екологія**

Освітня програма: **Екологія**

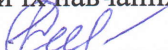
Природничо-географічний факультет

Робоча програма з дисципліни «Системний аналіз якості навколишнього середовища» для здобувачів вищої освіти, освітньої програми Екологія, спеціальності **101 Екологія**

Розробники: Душечкіна Н. Ю. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри хімії, екології та методики їх навчання.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри хімії екології та методики їх навчання
Протокол № 1 від «28» серпня 2023 року

Завідувач кафедри хімії екології та методики їх навчання

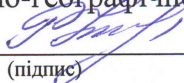

_____
(підпис)

(Горбатюк Н. М.)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

Протокол № 1 від «29» серпня 2023 року

Голова науково-методичної комісії природничо-географічного факультету

_____
(підпис)

(Рожі І. Г.)

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» __ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» __ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» __ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» __ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	120/4	
Курс	2	
Семестр	3	
Кількість змістових модулів із розподілом:	2	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, у тому числі:	120	
Аудиторні:	38	
Лекційні	14	
Семінарські / Практичні	-	
Лабораторні	24	
Самостійна робота	52	
Індивідуальні завдання	30	
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: Формування у здобувачів вищої освіти комплексу знань, умінь та навичок для застосування в професійній діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування через теоретичне та практичне навчання.

Завдання: Отримання нових знань про оточуюче людини у середовище і обґрунтування методів і засобів використання цих знань.

3. Компетентності та програмні результати навчання за ОП.

Компетентності за ОП:

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій, та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов та вимог.

ЗК06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ФК10. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні екологічних проблем.

ФК12. Здатність застосовувати нові підходи до аналізу та прогнозування складних явищ, критичного осмислення проблем у професійній діяльності.

ФК15. Здатність до організації робіт, пов'язаних з оцінкою екологічного стану, захистом довкілля та оптимізацією природокористування, в умовах неповної інформації та суперечливих вимог.

ФК18. Здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину.

Програмні результатами навчання за ОП:

ПР01. Знати та розуміти фундаментальні і прикладні аспекти наук про довкілля.

ПР04. Знати правові та етичні норми для оцінки професійної діяльності, розробки та реалізації соціально-значущих екологічних проектів в умовах суперечливих вимог.

ПР05. Демонструвати здатність до організації колективної діяльності та реалізації комплексних природоохоронних проектів з урахуванням наявних ресурсів та часових обмежень.

ПР06. Знати новітні методи та інструментальні засоби екологічних досліджень, у тому числі методи та засоби математичного і геоінформаційного моделювання.

ПР08. Уміти доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання, власні обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу.

ПР10. Демонструвати обізнаність щодо новітніх принципів та методів захисту навколишнього середовища.

ПР11. Уміти використовувати сучасні інформаційні ресурси з питань екології, природокористування та захисту довкілля.

ПР12. Уміти оцінювати ландшафтне і біологічне різноманіття та аналізувати наслідки антропогенного впливу на природне середовище.

ПР13. Уміти оцінювати потенційний вплив техногенних об'єктів та господарської діяльності на довкілля.

ПР14. Застосовувати нові підходи для вироблення стратегії прийняття рішень у складних непередбачуваних умовах.

ПР15. Оцінювати екологічні ризики за умов недостатньої інформації та суперечливих вимог.

ПР16. Вибирати оптимальну стратегію господарювання та/або природокористування в залежності від екологічних умов.

ПР17. Критично осмислювати теорії, принципи, методи і поняття з різних предметних галузей для вирішення практичних задач і проблем екології.

ПР18. Уміти використовувати сучасні методи обробки і інтерпретації інформації при проведенні інноваційної діяльності.

ПР19. Уміти самостійно планувати виконання інноваційного завдання та формулювати висновки за його результатами.

4. Програма навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Системний підхід і моделювання в екології.

Поняття про системний підхід і системи. Поняття про моделі й моделювання. Математичні моделі екосистем. Поняття загальної теорії систем і системного підходу.

Тема 2. Поняття про систему.

Основні частини системи. Компоненти системи. Характеристика відносин і поведінки систем.

Тема 3. Процес системного аналізу.

Етапи процесу системного аналізу. Змістова сторона системного аналізу. Експертні оцінки в системному аналізі. Метод Дельфі. Аналітична експертиза. Методика SEER.

Тема 4. Системний аналіз

Об'єкт системного аналізу. Особливості проведення системного аналізу. Структурні елементи системного аналізу. Дерево цілей комплексної програми. Визначення необхідних ресурсів та їх розподіл.

Змістовний модуль 2.

Тема 5. Біологічні та екологічні системи.

Біологічні системи. Особливості біологічної системи. Регуляція біосистем. Екологічні системи. Стан системи. Зміна стану системи: криза, катастрофи, катаклізми

Тема 6. Загальні відомості про моделі і моделювання.

Модель. Суть, розвиток та основні функції моделювання. Вимоги, що пред'являються до моделей. Класифікація і типи моделей.

Тема 7. Моделювання та прогнозування глобальних процесів.

Римський клуб, його історія, проекти. Моделі світової системи. Розвиток моделей світової системи і їх застосування. Системний підхід до моделювання світових екологічних проблем

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб.	ін д.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Системний підхід і моделювання в екології	13	2		4		7						
Тема 2. Поняття про систему	13	2		4		7						
Тема 3. Процес системного аналізу	13	2		4		7						
Тема 4. Системний аналіз	13	2		4		7						
Разом за змістовим модулем 1	52	8		16		28						
Змістовий модуль 2.												
Тема 5. Біологічні та екологічні системи	14	2		4		8						
Тема 6. Загальні відомості про моделі і моделювання	14	2		4		8						
Тема 7. Моделювання та прогнозування глобальних процесів.	10	2				8						
Разом за	38	6		8		24						

змістовим модулем 2												
Усього годин	90	14		24		52						
Модуль 2												
ІНДЗ	30					-		-	-			-
Усього годин	120	14		24		52						

6. Теми семінарських / практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Вивчення алгоритму системного аналізу	4	
2.	Вивчення методології системного дослідження природних систем	4	
3.	Вивчення способів опису систем	4	
4.	Використання методу «дерева цілей» у системному аналізі	4	
5.	Застосування методу Дельфі у системному аналізі якості навколишнього середовища	4	
6.	Застосування методу експертних оцінок при проведенні системного аналізу якості навколишнього середовища	4	
	Разом	24	

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Охарактеризуйте основні етапи системного аналізу	6	
2.	Подібність та відмінність алгоритмів системного аналізу	6	
3.	Роль моделювання системи і підходів до її дослідження	6	
4.	Охарактеризуйте основні ознаки системи	6	
5.	Оцінка граничних можливостей системи	7	
6.	Суть функціонального опису системи	7	
7.	Основні складові інформаційного опису системи	7	
8.	Генетико-прогностичний опис систем	7	
	Разом	52	

8. Методи навчання

1. Пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний метод) - викладач організовує сприймання та усвідомлення студентами інформації, а студенти здійснюють сприймання (рецепцію), осмислення і запам'ятовування її.

2. Репродуктивний – викладач дає завдання, у процесі якого студенти здобувають вміння застосовувати знання за зразком.

3. Дослідницький – викладач ставить перед студентами проблему, а ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього джерела інформації, матеріали тощо.

4. Інформаційно-рецептивний метод: передбачає передачу знань у готовому вигляді (слово-наочність), сприяє розвитку уваги студентів.

5. Проблемний метод: викладач показує зародження істини конкретної науки, демонструючи еталон проблемного мислення. Засвоюються засіб та логіка розв'язання проблем, розвивається логічне мислення, формується інтерес до навчальної роботи.

6. Евристичний метод: викладач організовує та спрямовує думки студентів до самостійного розв'язання проблеми, сприяє переходу знань у переконання. Формує вміння самостійно здобувати знання, сприяє розвитку логічного мислення, виховує інтерес до науково-пошукової діяльності.

9. Методи контролю

У процесі контролю рівня засвоєння знань, умінь, навичок студентів з дисципліни «Системний аналіз якості НС» використовуються методи: усний контроль (виступ, обґрунтування), письмовий контроль (контрольні роботи), тестовий, семінари, метод практичної перевірки (практична робота), ситуаційні завдання.

10. Критерії оцінювання результатів навчання

Відповідь студента на запитання фронтального опитування під час лабораторного заняття максимально оцінюється до 8 б.

Змістовий модульний контроль (МК) здійснюється у вигляді аудиторних тестових робіт з кожного змістового модулю. ЗМК передбачає відповіді на 30 тестових питань. Оцінка за кожну роботу не повинна перевищувати 12 б.

Максимальна сума балів, яку студент може отримати за виконання індивідуального науково-дослідного завдання (ІНДЗ) – 18 балів:

- складання плану ІНДЗ – 1 б.;
- обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження – 3 б.;
- аналіз сучасного стану дослідження проблеми – 3 б.;
- логічність і послідовність викладення основного тексту ІНДЗ – 4 б.;
- дотримання правил реферування наукових публікацій – 2 б.;
- доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження – 3 б.;
- дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титольний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел) – 2 б.

Підсумковий контроль (ПК) проводиться у вигляді незалежного комп'ютерного тестування на множинний вибір з однією вірною відповіддю. Містить 60 тестових теоретичних запитань. Оцінка за ПК не повинна перевищувати 10 б.

11. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне оцінювання і самостійна робота								ІНДЗ	ПК	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4	МК1	T5	T6	МК2	18	10	100
8	8	8	8	12	8	8	12			

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90–100	A	відмінно	

82–89	B	добре	зараховано
75–81	C		
69–74	D	задовільно	
60–68	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Рекомендована література

Основна

1. Прищепа А. М. Системний аналіз якості навколишнього середовища. Київ : Кондор, 2018. - 495 с.
2. Скоробогатий, В.В. Ощиповський, В.О. Василечко, С.Л. Основи екології : навколишнє середовище і техногенний вплив. Львів: Новий світ, 2019. 221 с.
3. Грицик В. Екологія довкілля. Охорона природи. Київ : Кондор, 2018. 290 с.
4. Марушевський Г. Б. Стратегічна екологічна оцінка. Київ: 2015. 95 с.
5. Лико С. М. Екологічний контроль в агропромисловому комплексі. Херсон : Олді-Плюс, 2016. 303 с.

Допоміжна

1. Панченка, Л. В. Основи спостережень за станом довкілля. Суми : Університетська книга, 2013. 351 с.
2. Пасічник Т. В. Моделювання та прогнозування стану довкілля. Львів : Магнолія, 2020. 193 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення курсу, опорні та електронні версії конспектів лекцій, базові і допоміжні підручники, державні нормативні документи, ілюстративні матеріали, аудіо та відео засоби навчання, система дистанційного навчання «Moodle».